

Edebiyat ve Psikoloji İlişkisi

Edebiyat ile Psikoloji İlişkisi

Edebiyat ile psikoloji birbirilerine oldukça yakın iki alandır. Her ikisi de insan yaşamını, insanın iç dünyasını anlamaya çalışır. Psikoloji bilimi bazen bir edebî eserdeki kişinin ruhsal yaşamını irdelemeye çalışır bazen de sanatçılar psikolojiden yararlanarak eserlerini oluştururlar. Örneklerde de görüldüğü gibi **edebiyat ile psikoloji ilişkisine** baktığımızda iç içe girmiş iki alan olduğunu ve birçok yönden birbirilerini beslediğini görmekteyiz.

Hem edebiyat hem de psikoloji, insanı bir bütün olarak ele alma eğilimindedirler. Ancak insanı ele alırken, **edebiyat** daha geniş ve kapsayıcı bir anlatımı benimser. Sadece insan ruhunu, onun bilinç dışı ve bilinçaltı alanlarını değil dış görünümünü de içeren bir yaklaşım tarzını benimser. Burada, insanı ve ona özgü değerleri ele alırken her iki bilimin yararlandıkları ortak temel kaynaklardan birinden bahsedebiliriz ki o da yazardır. Yazar, edebi eserinde hem edebiyat biliminin hem de psikoloji biliminin hizmetine sunulabilecek oldukça yoğun malzemeler sunar ve her iki alan da bu malzemeden sonuna kadar yararlanarak kendi bilimsel gereklerinin ihtiyaçlarına uygun teoriler geliştirirler. (...)

Temelde edebi ürünlerin hemen hepsi yazar-öznenin bilinç ve bilinçaltının ürünleri oldukları için her iki bilim de bilinçaltı olaylarıyla ilgilenmek zorundadırlar. Özellikle, şiir, roman ve öykü türlerinde yazar-öznenin mutlak uyanık ve bilinçli bir şekilde yazdığını söylemek mümkün değildir. Yazar-özne, genellikle bir transa geçer ve kendini bilmez bir şekilde yazmaya devam eder. Yazma eylemi bittiğinde, eline aldığı metindeki kurgu, yoğun biçimde bilinç dışı alanların egemen olduğu bir bütünlüğe sahiptir. Yazarın ürettiği metinler, bir zamanlar yaşadığı, hissettiği, daha sonra unutulmaya terk edilen ama şimdi, yeri geldiği için ortaya çıkmış anılardan katkı almıştır. (...)

Psikoloji ile Edebiyat İlişkisinde Malzeme

Hem edebiyat hem de psikoloji hayal gücünü önemsemiş ya da malzeme olarak kullanmış yahut da insanın bu en önemli yetisi hakkında bilimsel yargılara varmaya çalışmıştır. Hayal gücünün hem yazarın yaratmasında hem de psikologların sıra dışı insan incelemelerinde ne denli hayati yeri bulunduğunu edebiyat psikoloğu Rollo May tespit etmeye çalışmıştır. (...)

Hem psikolojinin hem de edebiyatın en başta gelen malzemelerinden biri de dil kurgusuna verdikleri önemdir. Çünkü insanla öteki arasında ne kadar zayıf olursa olsun, iletişimi sağlayan en ayrıntılı mekanizma dildir. Bundan dolayı, kullandıkları ortak metot da anlatmadan başka bir şey değildir ve dil, anlatmanın en kalıcı, en etkileyici aracı konumundadır. Dilin söz konusu iki alan için de var olan önemi, dil psikolojisi adlı alanı yaratmıştır. (...)

Edebiyatın temel malzemesinin dil olduğunu biliyoruz. Dilin, neredeyse edebiyattaki önemine yakın derecede psikanalizde de etkin bir rol oynadığını söyleyebiliriz.

(...) Edebiyatın, özellikle sözlü edebiyatın malzemesi olan sözün, psikolojide kullanıldığı bir diğer alan ise teşhis ve tedavidir. Gerçekten de günlük hayatımızdan tutun da herhangi edebi bir metnin dokusuna kadar, sürekli muhatap olduğumuz ve üzerimizde büyük etkisi olan sözün psikolojideki yeri de en az öncekiler kadar önemli ve yadsınamayacak değerdedir. (...)

Edebiyat ve Psikoloji İlişkisinde Metot Benzerlikleri

Hem edebiyat bilimi hem de psikoloji bilimi çağrışım metodundan yararlanırlar. Özellikle bilinç akışı tekniğinin keşfinden sonra kimi yazarlar serbest çağrışım adı verilen ve çoğunlukla da yazarını peşinden sürüklediği bir yöntemle yazmaktadırlar. (...)

Edebiyat bilimi, edebi eserler dünyasını, psikoloji ve psikanaliz ise insanın ruh dünyasını birbiriyle örtüşen yöntemler dizisiyle çözümlenmeye çalışmaktadır. Bunda edebi eserlerin, gerçek dünyanın birer yansıması oluşları kadar onları oluşturan öznelerin, düşselliği kullanmalarının da büyük payı vardır. (...)

İnsanı temel almalarına ve bu kadar ortak özellikleri olmasına rağmen edebiyat ile psikolojinin hem insana yaklaşımda kullandıkları metodoloji, hem de onun doğasını anlama çabasında ortaya koydukları duruş ve perspektif birbirinden farklıdır. Her ikisi de insanı ele almasına rağmen, psikoloji yaşayan, hisseden, hâlâ orada duran insanı ele alırken edebiyat onu yeniden canlandırma, yeniden yaratma bilinciyle hareket ederek kurmaca bir dünyanın unsurlarını dizgeleştirmeye gayret gösterir. (...)

Henüz tam bir netliğe kavuşturulmamış olmakla birlikte edebiyat ile psikolojinin sınırları bellidir. Bu, hem edebiyatın hem de psikolojinin artık kendi alanlarına dair iç mekanizmalarını tamamlayarak alt disiplinlerini oluşturmalarından sonra daha da belirgin hâle gelmiştir. Günümüzde edebiyat biliminin psikoloji biliminden alacakları konusundaki duruşu daha net, istekleri daha somuttur. Edebiyat biliminin psikolojiden yararlanacağı pek çok husus vardır kuşkusuz. (...)

Edebiyat ve Psikolojide Yazarın Önemi

Bilindiği gibi ne kadar edebi eser merkezli düşünürsek düşünelim, edebi eseri yazarından bütünüyle koparmamız mümkün değildir. Bazı durumlarda yazarın yaşamı eserini olduğu gibi ve doğrudan etkileyebilmektedir. Klasik dönem yazarları için daha da geçerli olan bu durum, günümüze yaklaştıkça dozajını azaltmakla birlikte bazı modern yazar ve şairler için de geçerlidir. Öyleyse edebi eseri daha iyi anlamının ve onu bütün yönleriyle çözümlenmenin yollarından biri de onu ortaya çıkaran dış faktörlerdir ve bu faktörlerin başında da yazarının hayatı, düşünceleri, psikolojisi gelmektedir. Psikoloji bilimi bize yazarın çocukluğundan başlayarak edebi eseri yazma sürecine kadar olan dönemi hakkında hem ipuçları verebilir hem de doğrudan doğruya eserin bünyesine sinmiş birtakım olaylar, düşünceler hakkında net bilgiler sunabilir. Bunu yaparken psikoloji bilimi elimizdeki en önemli dayanak ve çıkış noktasıdır. (...)

Psikolojinin edebiyata vereceği en büyük desteklerden biri, yine onun ruhuna uygun olan insanın iç evreniyle ilgili tespitleri olacaktır. Özellikle roman ve hikâye tahlillerinde başvuru şahıs kadrosu tasniflerinde psikolojiden oldukça detaylı bilgiler alınabilir. (...)

Edebiyat ve Psikolojide Günlük Yaşamın Önemi

Bunun yanında, tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi edebi eser düzleminde de günlük hayat önemli bir yer tutar. Edebi eserde yer alan kişilerin günlük hayatı yaşamalarında takınacakları tavırların belirlenmesinde de psikoloji edebiyata katkıda bulunabilir. Eserde yer alan kişi, neden sinirlenmektedir, neden içine kapanmakta, neden yürümek istemektedir, neden uykusu gelmektedir? Bütün bunların insan ruhundaki yankısını bize verecek olan psikoloji bilimidir. (...)

Türk roman tarihi düşünüldüğünde Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yusuf Atılgan, Oğuz Atay

gibi yazarların eserlerindeki karakterlerin davranışları hususunda psikolojiden oldukça fazla ve yoğun biçimde yararlandıklarını görmekteyiz. Bu da bize **edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişkiyi** açıkça göstermektedir. (...)

Kuşkusuz, edebiyat biliminin psikoloji biliminden alacakları edebiyat biliminin ufkunu daha genişletip onun hareket kabiliyetini daha üst boyutlarına taşıırken psikolojinin de kendi alanını genişletmek ve hareket kabiliyetini artırmak için edebiyat biliminden alacağı pek çok unsur vardır. Bunların içinde en genel olanı, ister psikolojik nitelikli isterse herhangi farklı temaya sahip edebi eserlerin şahıs kadrolarının psikolojisini değerlendirmeye almaktır. Bunun pek çok örneği vardır. Mesela Alfred Adler, Dostoyevski'nin Budala adlı eserini bu bağlamda değerlendirmiş ve ondan fazlasıyla istifade etmiştir. (...)